

Гулька О.В. <https://orcid.org/0000-0002-8364-5941>

Грабик Н.М. <https://orcid.org/0000-0002-8882-9782>

Грубар І.Я. <https://orcid.org/0000-0002-0809-1299>

ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Тернопільський національний педагогічний університет
ім. В.Гнатюка

Анотація. У статті розглядаються основні поняття, завдання та структура профорієнтаційної роботи. Проаналізовані нормативні документи Професійний стандарт за професіями «Вчитель закладу загальної середньої освіти», Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року, Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається. Визначено роль занять фізичними вправами і спортом та вчителя фізичної культури у формуванні компетентностей учнів. Окреслені шляхи профорієнтаційної роботи вчителя фізичної культури.

Ключові слова: профорієнтація, вчитель фізичної культури, функції профорієнтаційної діяльності, засоби фізичного виховання, компетентності.

Annotation. The article deals with the concept, tasks and structure of career guidance work. The normative documents Professional Standard for the professions «Teacher of a general secondary education institution», the Strategy for the Development of Physical Culture and Sports for the period up to 2028, Statute on professional guidance for young people in education were analysed. It is determined how physical exercises and sports and sports teacher influence the formation of students' competences. Ways of professional guidance of physical education teachers are described.

Keywords: career guidance, teacher of physical culture, functions of career guidance, means of physical education, competences

Актуальність. Сьогодні професійна орієнтація розглядається як науково-практична система формування та підготовки особистості до професійного самовизначення, що базується на основі індивідуально-психологічних характеристик і вимог ринку праці [4]. Тому профорієнтація учнівської молоді повинна здійснюватися через форми, методи і засоби, які допоможуть особистості у свідомому професійному самовизначенні.

Основними завданнями профорієнтації є:

- ознайомити учнів із професіями та особливостями вибору професій;
- виховувати у молоді спрямування на самопізнання та особистісну активність, які є основою професійного самовизначення;
- формувати уміння співставляти власні здібності з вимогами, що є необхідними для конкретної професії, або групи професій, та на цій основі складати план оволодіння професією;
- сприяти розвитку професійно важливих якостей [3].

У структурі профорієнтаційної діяльності виділяють такі компоненти: професійна інформація, професійна консультація, професійний відбір [1].

Професійна інформація передбачає ознайомлення із змістом професії, можливостями реалізації особистості у професійній діяльності. Здійснюється профінформування через систему заходів, які дозволяють розповсюджувати відомості про сучасні професії, їхні вимоги до індивіда, форми й умови оволодіння спеціальностями, можливості професійного росту й удосконалення, потреби на ринку праці. Завдяки такій системі інформування в учнів формуються фахові інтереси, наміри та мотиви.

Професійне консультування базується на вивченні індивідуальних особливостей школяра, його життєвих ситуацій та інтересів, схильностей, стану здоров'я, чи відповідають вони вимогам професії. На основі отриманої інформації, учневі рекомендують певний напрямок професійного самовизначення.

Професійний відбір здійснюється на основі вивчення придатності особи до певних видів професійної діяльності відповідно до нормативних вимог. Тобто відбувається процес практичного відбору серед претендентів тих, які відповідають фаховим вимогам [1].

Відповідно до нормативно-правових документів профорієнтаційна робота з молоддю здійснюється у навчальних закладах та спеціалізованих профорієнтаційних центрах педагогічними працівниками та спеціалістами соціально-психологічних відділень [3]. У школах ця робота покладена на заступника директора з виховної роботи за участю психолога, соціального педагога (якщо є у кадровому складі), класних керівників [4]. Не останню роль у професійній орієнтації учнівської молоді відіграють вчителі-предметники, серед яких і вчитель фізичної культури.

Мета – встановити шляхи профорієнтаційної діяльності вчителя фізичної культури.

Вчитель фізичної культури має змогу спілкуватися та спостерігати за школярами протягом декількох років як під час уроків, так і у позаурочний час в умовах навчальних та екстремальних ситуацій (наприклад, допомога учнів у організації і проведенні змагань, спортивних фестивалів, олімпійських днів та участь у них). На підставі своїх спостережень вчитель може зробити об'єктивні висновки про фізичні та психічні можливості кожної дитини. Тому спортивний педагог здійснює не лише навчальну діяльність, але й через засоби фізичного виховання впливає на свідомість та інтереси учнів, що сприятиме формуванню у них професійної самосвідомості й орієнтації на майбутній фах. Здійснювати таку профорієнтаційну роботу вчитель фізичної культури може через:

✓ консультування – радити певну професію, враховуючи здібності дитини, її фізичні спроможності та міру розвитку певних психофізичних якостей (швидкість рухових реакцій, здатність утримувати увагу, витривалість у монотонній діяльності тощо);

✓ просвітницьку діяльність – пояснювати школярам про важливість певних фізичних і психічних

якостей у групах професій та як засобами фізичного виховання їх можна розвивати [5].

Згідно «Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається» профорієнтаційна діяльність має здійснювати соціально-економічну, медико-біологічну та психолого-педагогічну функції [3]. Вчитель фізичної культури у своїй професійній діяльності успішно їх реалізовує:

- медико-фізіологічну завдяки формуванню в учнів переконань щодо важливості ведення здорового способу життя, розвитку фізичних якостей, фізіологічних критеріїв їх моніторингу, корекцію професійного вибору із врахуванням стану здоров'я;

- психолого-педагогічну – виявлення інтересів, здібностей, особистісних якостей, вплив на пошук учнем свого професійного покликання через донесення інформації про шляхи самореалізації;

- соціально-економічну – донесення інформації про вимоги професій до фізичних і психічних якостей, яким чином їх можна удосконалювати, та можливість компенсації слабких сторін сильними, що дозволить бути конкурентно спроможним працівником.

Підготовка до майбутньої професійної діяльності є тривалим і складним процесом, що забезпечує отримання певних знань, формування фізичних та психічних якостей, оволодіння руховими навичками. Володіння перерахованими компонентами дозволяє говорити про набуття компетентностей, які є важливими для кожної професії. Фізичні спроможності та розумова працездатність взаємопов'язані та є біологічною основою для високого рівня здоров'я і формування професійно важливих навичок [2]. Низькі фізичні можливості можуть негативно позначатися на самопочутті школяра, що буде зумовлювати погане засвоєння навчального матеріалу, отже, і можливість стати працездатним фахівцем.

Заняття фізичними вправами і спортом сприяють:

- розвитку лідерських якостей,
- здатності швидко й успішно діяти у швидкозмінному середовищі,

- формуванню здатності оцінювати власні можливості під час рухової активності та при аналізі спортивної діяльності,
- розвитку вміння працювати в команді,
- формуванню навички співробітництва,
- реалізації різних ролей у різних ситуаціях,
- розвитку відповідальності за прийняті рішення,
- усвідомленню важливості співпраці під час ігрових ситуацій,
- усвідомленню позитивних сторін та визнання власних недоліків у техніко-тактичних діях,
- формуванню здатності проявляти активність та ініціативність у фізкультурній діяльності,
- розвитку вміння планувати (наприклад, змагання між однокласниками, класами, школами тощо) [5, 6].

Серед завдань Стратегії розвитку фізичної культури і спорту зазначено про необхідність впровадження інклюзивного підходу та рівних можливостей для різних груп населення [7]. Завданням спортивного педагога є формування у дітей розуміння, що регулярна фізична активність доступна і необхідна усім без винятку. Тому залучення усіх учнів до занять фізичною культурою із врахуванням стану їхнього здоров'я, показаннями та обмеженнями щодо фізичної активності буде сприяти закладанню та розвитку соціальної та громадянської компетентностей, які реалізуються у таких уміннях і навичках:

- організувати ігри й інші види командної рухової активності;
- уміння спілкуватися та обходити конфліктні ситуації;
- дотримуватись правил чесної гри, поважати гравців інших команд та цінувати власної, розуміти і приймати поразки, здобувати перемогу чесно за рахунок ретельної підготовки, цінувати підтримку членів команди, спортивного педагога та уболівальників, з повагою ставитися до альтернативних думок й поглядів;
- толерантність та співчуття без надмірної турботи;

- усвідомлення взаємозв'язку рухової активності та здоров'я;
- розуміння важливості бути здоровим для себе та інших [6].

При формуванні компетентностей школярів (таких як соціальні, мотиваційні, функціональні та ін.) вчитель фізичної культури пояснює доцільність рухової активності, звертає увагу на важливість розвитку та удосконалення окремих якостей (психологічних та фізичних) для певних видів професійної діяльності й тим самим проводить профорієнтаційну роботу.

Підсумовуючи вище сказане, зазначимо, що вчитель фізичної культури профорієнтацію може здійснювати двом шляхами.

Перший – засобами фізичного виховання сприяти розвитку та удосконаленню фізичних якостей, підвищенню функціональних можливостей організму та зростанню рухової активності, що є важливим у професійно-прикладній підготовці учнів до подальшої професійної діяльності.

Другий – проводити профорієнтаційні заходи, спрямовані на формування знань та розширення уявлення про професію вчителя фізичної культури. А саме: можливість впливати на громадську та соціальну свідомість школярів через залучення до рухової активності, формування позитивного ставлення до занять фізичною культурою і спортом; здійснення навчальної та виховної роботи із учнями, що сприятиме покращенню їх функціональних можливостей та фізичного розвитку, а отже, і стану здоров'я.

Список літератури.

1. Крушельницька Я.В. Фізіологія і психологія праці. Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2000. — 232 с.

2. Макаренко М.В., Лизогуб В.С., Макарчук М.Ю., Юхименко Л.І., Хоменко С.М. Індивідуальні нейродинамічні та нейровегетативні властивості операторів мобільного зв'язку // Актуальні проблеми транспортної медицини: навколишнє середовище;

професійне здоров'я; патологія. – 2018. – № 3. – С. 97-106

3. Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0198-95#Text>

4. Професійна орієнтація : підручник [для студентів] / Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Литвинова Н. І., Марченко І. Б., Мерзлякова О.Л., Синявський В. В., Татаурова-Осика Г. П., Шевенко А. М. ; [за ред. О. М. Ігнатович]. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. — 240 с.

5. Свєртнєв О. А. Професійно-прикладна фізична підготовка учнів старшої школи у системі профорієнтації підростаючого покоління / О. А. Свєртнєв // Соціалізація студентської молоді засобами фізичної культури : монографія. - Ізмаїл : ІДГУ, Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. – С. 194-209.

6. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/266-nakaz_2736.pdf

7. Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text>